

61
MNY 61185
A SZEGEDI ALFÖLDKUTATÓ BIZOTTSÁG KÖNYVTÁRA.
IV. (TÁRSADALOM- ÉS NÉPRAJZI) SZAKOSZTÁLY KÖZLEMÉNYEI 15. SZÁM.

LAKODALMI SZOKÁSOK SZEGED-ALSÓVÁROSON

IRTA:

BÁLINT SÁNDOR

SZEGED, 1933.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001029359

Ez a kis vázlat a jegyességgel, esküvővel és lakodalommal kapcsolatos alsóvárosi szokásokkal, hagyományokkal és hiedelmekkel foglalkozik.¹ Néprajzi szempont szerint Szeged-Alsóvároson értjük: a földrajzi értelemben vett Alsóváros mellett bizonyos megszorításokkal Szeged-Alsótanyát, Rösztét és Szentmihályteleket. Ezeknek népe ugyanis túlnyomó részben Szeged-Alsóváros népéből szakadt ki és ma is élénk rokonsági, gazdasági és egyéb kapcsolatban van vele. Vizsgálódásaink elsősorban természetesen néprajzi-jellegűek, bár itt-ott szociológiai szempontok érvényesítésétől sem zárkózhattunk el.

Más alkalomra tartván fenn a menyasszony- és különösen a vőlegényszerzésre vonatkozó babonáknak, kuruzsló eljárásoknak, az *odamosásnak* leírását, most csak a hagyományoszerűen kialakult szokásoknak és hiedelmeknek előadására szorítkozunk. Különös tekintettel vagyunk a háborúelőtti lakodalmakra, amikor az elmondandó szokások még virágjukban voltak. Ma már népünk anyagi romlása, de főképpen korunk amerikai szelleme sok mindent eltörölt e tisztas régiségekből.

Ha a legény házasulandó korba ér, élettárs után kezd nézni. Vagy személyesen, vagy alkalmas rokonságabeli asszonnyal, akit *követasszonynak*, ritkábban *gügyűnek* neveznek: *mögdöngeti* a kedvérevaló lányokat, azaz megtudakolja a lány szüleinek szándékát, alkalmasint a lányét is. Különösen régebben ezt az utat a követasszony járta el. Ha a legényt *bevállalták*, akkor a követasszony a következő napok valamelyikén ismét megjelent a lányék házánál, de most már a legénnyel együtt. Ez volt mondhatni a legény nyilvános bemutatkozása. Ilyenkor — ha megtetszett — piros kendőt: *nyargaló kendőt* kapott a lánytól, ami kölesönös elkötelezésfelét jelentett, körülbelül annyit, hogy a lány most már nem fogad kérőket, a legény pedig nem megy másik lány után. A fiatalok most már többször találkoztak. A legény esténként (de sohasem kedden

---

¹ A fölvetett kérdéssel már foglalkozott Kovács János: Szeged és Népe. Szeged ethnographiája. Szeged, 1901. 280—293 ll. Adatai, megfigyelései hiányosak, sokszor tévesek, tudományos szempontból jórészt használhatatlannak.

és pénteken!) meg-meglátogatta a lányt. Néha elmentek a tánc-helyre, bálba is. Jellemző, hogy a lányt a legény becsületére bízták, sohasem volt nőkísérője. Megesett lány mégis olyan ritka volt, mint a fehér holló. A bűnös legény helybeli lányok közül nem kaphatott feleséget.

A fiataloknak e jegyességelőtti időközben alkalmuk nyílt egymás természetének megismerésére, összelelegedésre. Közben az öregek bizalmasan az anyagi és családi kérdéseket beszélnek meg, döntenek gyermekeik hollakásáról. Nem általános szokás (régebben sem volt az), hogy a legény vigye haza a lányt, különösen, ha a lány egyetlenegy. Akárhányszor pedig — és ez egyik érdekes mozzanata a tanyák kialakulásának — a fiatalok, ha egyébként mindketten városiak voltak is, a családnak eladdig többnyire üresen álló tanyabirtokára költöztek ki állandó ottlakásra. Mindenképpen törekedtek azonban arra, hogy a maguk emberségéből, szüleiknek különösebb támogatása nélkül is meg tudjanak élni. A hagyományos fiatalon való házasodás következtében szüleik legtöbbször még javakorbeliek, akik a gazdálkodást vajmi ritkán adják át nekik, a „gyöplűt“ nem engedik ki a kezükből, már a többi gyermekre való tekintet miatt sem. A fiatalokban éppen ilyen erős a birtoklás ösztöne, amelyet az önállóság vágya is fokoz. A szülei háznak gondtalan függéséből nem egyszer mennek maguktól választott szegénységbe és ennenerejükkel *ragasztanak mög* házat, földet, vagyont maguknak. Egyéb, külső körülmények mellett éppen ezekben az ösztönökben kell a végső gyökereit keresnünk Szeged ősnépe Délvidéket gyarmatosító, tanyákat telepítő kirajzásainak, másfelől pedig különleges szegedi foglalkozások² kialakulásának. Amikor azután a „juszt“ megkapták; megélhetésüket legtöbbször már régen biztosították a maguk becsületéből.

Irodalmunknak az a szemlélete, hogy a parasztember csak önző számításból házasodik, a szegedi parasztcévist illetően módosításra szorul. Ha nem vállalják be egymást a fiatalok, hiába minden anyagi és családi érdek ösztönző parancsa: nem lehet őket összeboronálni. És gyermekeik érzelmeit az öregek is tiszteletben szokták tartani, nem akarják őket szerencsétlenné tenni. A gyerekkori egymásnak rendelést nem ismerik. Józan okossággal a szív jogait is elismerik. Ennek volt aztán az a derék következménye, hogy a válás egészen a modern kor vívmánya, a legutóbbi időkig ismeretlen és megvetésre méltó dolog volt erre felé. Ha nagynéha előfordult, a *hitehagyottnak* lenézés és szájalom jutott ki.

² (Pl. paprikaipar.)

Házasság általában csak alsóvárosiak között jöhetett létre. Ritkán fogadtak „gyüttmöntet“ a családba, de a bizalmatlanság sohasem olvadt fel egészen iránta, mégha egyébként rendes, tisztességes, ügyes embernek bizonyult is. Vőnek csak magukféle parasztlegényt fogadtak szívesen, iparost, vasutast, rendőrt, hasonlót — még ha közülük szakadt is ki — csak szűkségből. Manapság, a földművelés nagy válságában, továbbá az általános „elurasodásban“ éppen ilyeneket szeretnének vejüknek, illetően a lányok férjüknek. Lányt idegenből nem hoztak. Ez a legényre nagy szégyen lett volna. Az elzárkózás régebben annyira ment, hogy még alsó- és felsővárosiak között kötött házasság is ritkaság volt, a Belváros (Palánk) és Rókus bevándorlott népével pedig éppenséggel elképzelhetetlen. Természetes tehát, hogy nem-katolikussal, más nemzetiségűvel sem keveredtek.

Említésre érdemes, hogy legény általában lányt vett el, bár néha özvegyet is, ha az első ura idejében jó gazdasszonynak bizonyult, még akkor is, ha gyerekekkel maradt el tőle. Viszont lány özvegyemberhez nem szeretett férjhez menni, még ha annak nem is volt az első asszonytól gyermeke, mégha fiatalon özvegyült is meg. A házasulandó kor legényeknél általában a 22—25., lányoknál a 18—22. esztendő, aki ezen a koron túljutott: idős legény-, idős lányszámba megy, *möglegénködi*, *möglánkoggya* magát. Népünk szemében öreglegénynek maradni nagyobb szégyen, mint öreglánynak.

A kölcsönös megtetszés és szülői szentesítés után következik a *kézfogó* (urasan eljegyzés). A kézfogó szűkebbkörű családi lakomával jár együtt, amelyre az ételt (leginkább kalácsfélét, rétest), italt régebben a vőlegény hozzátartozói hozták magukkal. Csak a legközelebbi rokonság vett részt rajta. A vőlegény ennekelőtte a *jegygyűrűn* kívül *jegykest*, vagy *jegybicskát* és *jegypénzt* adott a mátkájának, a menyasszony viszont selyemből való *jegykendőt*. Ezt a jegykendőt a vőlegény elviszi a belsőzsebben az esküvőre is. Az újasszony fejét evvel kötik be legelőször. A jegykendőt egyébként megőrzik és karácsony estéjén vacsorakor az asztalra teszik: ha a házbéliek közül valakinek szúrása van, rákötik a fájó tagra. A menyasszony leendő napát és vőlegényének asszonytestvéreit fejrevaló kendővel, ipát pedig zsebkendővel ajándékozza meg a kézfogón. A követasszony szolgálatai jutalmául szintén a kézfogón fejrevaló kendőt kap tőle. A jegygyűrűknek a kézfogótól számított kilenc napig lehúzás nélkül fönny kell a mátkapár újján maradniok. A kézfogótól kezdve az ő öröme napjáig nem fog kezdet a vőlegény senkivel sem. A kézfogón kijelölik az esküvő

(vagy: esküdő), illetően a lakodalom napját is. A gügyű első útjától az esküvőig olykor csak 5—6 hét telik el. A hosszú lekööttséget, jegyességet nem szeretik. Az esküvő előtt három héttel *szömre mönnek*, azaz beiratkoznak a parokján (plébánián). Egyházi részről kijelölt időben *tanulnak*, azaz jegyesoktatásban részesülnek. Lakodalmat csak *újságkó* (holdújulás-kor) ülnek, hogy a hold módjára a fiatal pár is gyarapodjék. Lakodalmat tartanak: a *nagyfarsangon* (Vízkereszt és Hamvazószerda között), a *zödfarsangon* (Húsvét és Püinkösd között) és a *kisfarsangon* (új bortól Szent Katalinig), különösen szombaton és hétfőn, de sohasem kedden és pénteken.

A lakodalomba vagyoni tehetségük szerint szokták vőfélyek által³ a vendéget meghívni: szegényebbek kevesebbet, gazdagabbak többet. Régebben az egész atyafiságot meghívták, még azokat is, akikkel haragot tartanak, sőt nem is beszélnek. Ha a haragos eljön: őszinte, fenntartás nélkül való kibékülés következik, ha nem: a harag természetesen engesztelhetetlenné növekedik. Meghívják mind az örömapa, mind az örömanya nemzetségét (másodunokatestvéri fokig), nászokat, komákat, jóbarátokat, házsomszédokat, néha a földszomszédokat is, de mindig az egész háznépet, házi családot. Tehát a meghívott házaspárnak nevetlen (azaz még nem házасított, férjhez nem adott) gyermekeit, béresét, szolgálóját. A házас gyermek — ha szüleivel együtt lakik és egykenyeres velük — szintén minden további nélkül beleértődik az öregek meghívásába. Ha nem a szülei házban lakik, vagy ha ott lakik is, de már a maga szegénye, akkor külön meghívás illeti. A legényfiak és eladólánygyermekek már előzően kijelölik azt a lányt, illetően legényt, akit a vőlegény köteles a lakodalomba párjukul meghívni. E meghívás elől való kitérés halálos sértés. Egyébként ez az összerendelés sem legényt, sem lányt nem kötelez továbbiakra. Az ajándékot ilyenkor mindig a lány veszi, a legényt csak az esetleges kocsiköltség vagy hasonló terheli.

Népünk a meghívás dolgában felette érzékeny. Itt említjük meg, hogy hasonló kényes ügy a lakodalmi helykijelölés is. Ha vacsorakor valaki nem jut az őt koránál, tekintélyénél, vagyonánál fogva megillető helyre, akkor is baj van. Érzékenyebb lélek képes az egész lakodalmat azonnal otthagyni. De ha felül-emelkedik is rajta — talán életében sem tesz érte szemrehányást — a megbántást mégsem tudja elfelejteni sohasem. Egyik-másik ember többet soha nem megy lakodalomba, hogy a lelkét ilyen és egyéb etiketbeli inzultusok ne ériék. A felfogás

³ A vőfélyek szolgálatának leírása Kovács id. m. leghasználhatóbb része. Ugyanott szegedi vőfélyrigmusokat is olvashatni.

t. i. az, hogy az örömapa a meghívással kötelezettséget vállalt vendégeinek tisztességes fogadására és arra, hogy mindenképpen jól érezzék magukat. A jobbik esetre, a vendég jogainak, sokszor bogarainak szigorú tiszteletben tartására is, éppen úgy mint az előbbieknek igazolására egész sor jellemzőbbnél jellemzőbb egyéni esetet tudnánk felsorolni. Most nem ez a célunk. Nem novellisztikus, de tipikus leírásra törekszünk.

A lakodalom előtt való este (ha péntek: akkor esüörtökön), harangszó után kocsikon mennek a *menyasszony ágyáért*. Van nagy dalolás. Megkerülik a házat, majd be akarnak hajtani, de a kaput zárva találják. A másodszori kísérletnél hasonlóképpen. Csak a harmadszorra való megkerülés után eresztik be őket. A vőfély beköszönti velejött seregét: a vőlegényt, néhány pergőnyelvű asszonyt és csintalan legényt, majd kikéri az ágyat. Leültetik és kaláccsal, borral vendégelik meg őket. Annyi tréfát, huncutságot, pajkos célzást még a lakodalomban sem követnek el, mint most. Tréfából amit csak megfoghatnak, ellopják az új pár számára. Majd kezdetét veszi az ágyért alkudozás. Mindez a paraszthumor különös fűszerével ízesítve. Megegyeznek — mondjuk — egy zacskó aranyban (értsd: vadonatúj rézkrajcárosokban). A dunnát, párnát a vőlegény köti bele a lepedőbe. A kocsin is rajta ül. A menyasszony kelengyéje általában szüleinek vagyoni helyzetétől függ. E ponton a szegények is gazdagot akarnak játszani, ami természetesen egészségtelen versengést szül, aminek erőn felül való költekezés, adósságba keveredés a vége. A menyecske különösen ruha- és tollneműinek sokaságára büszke.

Ha a lakodalmat télen ülik, akkor a tisztaszobából, a konyhából és a kisházból kirakják a bútorokat, azaz a szegedi parasztháznak mindhárom jellegzetes lakóhelyiségét „fölereszti” a lakodalom számára. Nyáron az udvarban fölállított hatalmas *sátor* alatt tartják a lakodalmat. A sätört zöldággal (főképpen fűzfaággal), rozmaringgal, olykor egyéb virággal és színes papírláncokkal ékesítik fel.

Az esküvő régebben, a polgári házasság behozatala előtt már délelött megvolt. Vőlegény és menyasszony, továbbá násznepeik a meghatározott időpontban csak a templom (az alsóvárosi templom) előtt találkoztak egymással. Az esküvő után megint szétváltak, mintha bizony semmi közük nem volna egymáshoz. Délután ment el aztán ünnepélyes menetben a menyasszonyért a *legényös ház* vőfélye és válogatott násznepe. A vőlegény most sem ment el érette. Otthon maradt és menyasszonyát a ház ajtajában várta, kezében pereccel.

A polgári házasság életbeléptetése óta délelött esküdnek

a *polgárin* és délután a templomban. (Jegyezzük itt meg, hogy népünk a csak polgári házasságot nem tekinti igazi házasságnak. Megteszi, mert a törvény parancsolja, de nem sokkal több a szemében, mint a vadházasság). Azóta a régi szokásokhoz és beosztásokhoz képest bizonyos változásokat észlelni, bár az esküvővel kapcsolatos hiedelmek jól megmaradtak. Most koradéltután a legényes háztól hosszú kocsisor indul a *lányos ház* felé. Az elsőben a vőfély egyik kezében fölvirágozott pálcával, a másodikban pedig a nyakán *magyaros* kaláccsal övezett palackkal, amelyik borral van tele.⁴ A városban, amíg a fiakeros esküvőt fel nem kapták, a hagyományhoz ragaszkodóknál még ma is, útkukat gyalogszerrel teszik meg. Ilyenkor a muzsikások is elkísérik hangos zenészővel, a mindig páratlan számú násznepet, de sem a lányos házba, sem a templomba nem mennek be, hanem csöndben kint várakoznak. A násznép kezében borosüveg. Megkínálják belőle a járókelőket és a hangos zene- és nótaszóra összeseregülő kíváncsiskodókat. Egyik-másik asszony kezében kontyalávaló édes bor. A lányos házhoz érve, a vőfély előadja jövetelüknek célját, majd násznagy uramékat borával és kalácsával megkínálja. Azután megszólal a zene. A vőlegény násznépének férfitagjai a lányos ház növendégeit táncoltatják meg és megfordítva. A vőlegény kíséretének kiüresedett üvegeit közben megtöltik borral, a lovakat felkendőzik. Ezalatt öltöztetik a menyasszonyt. A menyasszonyon általában minden ruhadarab új. A fátyolt a nyoszolyúlányok veszik a számára. Menyasszonyi öltözetén egyetlen öltést sem szabad ejtenie. Még ha ért is a varráshoz, ruháját akkor is mással varratja meg. Az öltözködésben is egészen passzív kell viselkednie. Azért vannak a koszorúslányok, hogy azok öltöztessék. Menyegzője napján nem jó neki tükörbe nézni. A cipőjébe u. n. *Mária-húszast*⁵ tesznek, hogy ha menetközben rontásba lépne: ne árt-hasson neki (szintúgy a vőlegény cipőjébe, eszmájába is). A menyasszonynak esküvője napján mindig ballábával kell ki-lépni. Amikor elkészül, a vőfély és a koszorúslányok a násznagy és a vőlegény elé vezetik. A vőfély az ajtófelet pálcájával megkopogtatja, mire a muzsika azonnal elhallgat és kezdetét veszi a búcsúztatás, amelyet a jelenlevő vendégsereg felállva, az embere pedig kalaplevéve hallgat végig. A menyasszonyt édesapja, édesanyja, testvérei, lánybarátjai (= koszorúslányok), néha keresztszülei veszik körül. Általában ebben a sorrendben búcsúztatja a vőfély tőlük. A búcsúztatás közben igen szép em-

⁴ Az utolsó kocsiban a vőlegény.

⁵ Régi, a XIX. század első felében járt ezüst huszas, egyik oldalán „S. Maria Mater Dei, Patrona Hung.” képpel.

beri megnyilatkozásoknak lehetünk tanúi. Majd megindulnak az esküvőre. A menyasszonyt (de előbb a vőlegényt sem) az ő szülei nem kísérik a ház küszöbén kívül. Az örömszülék tehát gyermekeik esküvőjén soha részt nem vesznek.

Útközben a menyasszonyos kocsi népe a nála lévő teli borosüvegeket a kocsi kerekei közé hánnya. A menyasszonynak ilyenkor nem jó halottasmenettel találkozni, mert akkor hamarosan meghal. Ha esik az eső, akkor szomorú lesz az élete. Különösen nagyfarsangon előfordul, hogy egy napra több lakodalom is esik. Már pedig menyasszonynak menyasszonyt látni nem jó. Ilyenkor szorgos gonddal ügyelnek arra, hogy a menyasszonyok útja ne keresztezze egymást, különösképpen pedig, hogy ne találkozzanak egymással. Ha a találkozás mégis kikerülhetetlen (pl. a templomban), akkor az egyik menyasszony násznépe megáll, háttal állítja és testével elfödözi a maga menyasszonyát a szembejövő menyasszony tekintete elől, bár azt is éppen így védelmezik. Az esküvői szertartás után a menyasszony fejére fehér kendőt terítenek, majd a Havi Boldogasszony kegyképével ékes oltárt az új pár és a násznép háromszor megkerüli.⁶ A nászmenet nem azon az úton tér vissza, amelyiken jött. Ha a templomba a főajtón át jött be, a sekrestyeajtón keresztül távozik, vagy megfordítva. A templomból is más úton térnek meg a vőlegényes házhoz. A vőlegény, helyesebben az *újember* a templomból kijövet a koldusoknak alamizsnát osztogat, amennyire teheti: titokban.

A nászmenet dalolás közben érkezik meg a legényes házhoz. Az otthon maradt asszony nép kezében égő gyertyával fogadja őket, mégha nem is alkonyodik. Amikor a kapun befordulnak, hagyományszerűen ezt dalolják:

Gyere ki te vén boszorkány, nézd mög kit hoztunk,
Szép lössz-é, jó lössz-é: mijé fárattunk?
Ha nem jó lössz, visszavigyük édősannyának,
Visejje gongyát gyöngyvirágának.

A vőlegény és a menyasszony a ház ajtajában kettészakít egy peracet. Az a hiedelem, hogy akinek nagyobb darab marad a kezében, az lesz a jobb dolgos (főként az aratásban), tehát többet érdemel. Amikor a menyasszony először ül le új otthonában, kisgyereket ültetnek az ölébe. Előfordul néha, hogy subára ültetik, hogy majd bodorhajú gyereke legyen.⁷ A vőfély

⁶ A XVIII. század elején készült oltár ugyanis szabadon áll, nem támaszkodik az apsis falához. Nagyön rászorulna már a megújításra. Hogy lehetőség szerint kímélik, a templom papjai a jámbor szokás gyakorlását már egy jó évtizede nem engedik meg.

⁷ A göndörhaját népünk szépek találja. Gondoljunk népdalainknak érdekes bizonyító tanúságára.

elvégezvén a menyasszony bemutatását, tánera perdül vele, de pár fordulat után átadja a vőlegénynek.

Voltaképpen ezután kezdődik a lakodalmi multság. Most már végképpen összegyűlnek a meghívott vendégek, akiket a násznagy előtt vagy a vőfély, vagy pedig valamelyik bátor-szavú legény köszönt be. Rendszerint most hozzák ajándékaikat is (ha már előre el nem küldötték volna): süteményt, bűtort, edényeket, házieszközöket és különösen az újasszonynak fejre-való selyemkendőt. Mindent újat. Olyik menyasszony 20—30 selyemkendőt is kap ajándékba. A legszegényebb vendég sem állít ajándék nélkül a lakodalomba. Említsük itt meg, hogy a lakodalmas virágok beszerzése a koszorúslányok kötelessége. Ők is tűzik fel a meghívott férfivendégek kalapjához, újabban a gomblyukába. Kivétel a vőlegényvirág, amelyet a menyasszony vesz és ő is tűzi fel neki az esküvő előtt.

A menyasszony hazahozatala és a vacsora közötti időben egy nótá a *lagzinézőké*. Ilyenkor a lagzinézők táncolnak egymással, de a lakodalmas nép is, különösen a fiatalja, meg-meg-táncoltatja a hívatlan fehérnepeket. A lagzinézőket egyébként kint a kapuban meg szokták kínálni a boron kívül lagzikaláccsal, amelyet rendszeren rostában visznek ki hozzájuk. Egyik-másik hívatlan vendég a lagzinézők nótája után vacsorára is bennragad. Illetlen dolog ugyan, de eltűrik. Nem utasítják ki. Örüljön ő is. Az ilyen vendéget *szűrösnek* hívják.

A lámpát ahogy meggyújtják, égve hagyják mindaddig, amíg csak magától ki nem alszik. Néha két-három napig is ég. A lakodalom alatt keletkezett port, szemetet nem viszik ki, hanem besöprik az asztal alá, azután pedig télen sóval hintik tele a szobát.

A vacsorával kapcsolatban ejtsünk most sort a lakodalom ételeire is. A kenyeret, kalácsot az asszonynép már hajnalban kisüti. Általában csak *üreskalácsot* sütnék: *fontost*, magyaróst (fonatos kalács ez is, csak a tetején mogyorószerű kalácsdíszek vannak), perecet. A lakodalomra legtöbbször tehenet vagy borjút vágnak le házilag. A levesfőzés asszonyok dolga, de a paprikáshúst férfiember főzi a szabadban, bográcsban.

A házbeliék és a legközelebbi hozzátartozók számára a lakodalom napján már ebédet is főznek, amely rendszerint pacalevesből (régebben dercés hurka is főtt benne), paprikásból és kalácsból áll. A lakodalmi bor általában nem nagyon tüzes, de kellemes italú, jóközepes erősségű. Szódavizet csak újabban szolgálnak fel melléje.

A vacsorát — a főlakomát — úgy nyolc óra körül találják fel. Különösen ügyelnek arra, hogy az asztaloknál páratlan-

számú vendég üljön, minden asztalnál páratlan-számú tál, tányér, evőeszköz stb. legyen. Az új pár a koszorúspárokkal a násznagy asztalánál foglal helyet. A menyasszonyt ilyenkor igyekeznek mindenféleképpen megtréfálni: lyukas kanalat, fából, nádból faragott kést, villát adnak neki, biztatják, hogy egyék, ne szégyellősködjék, mint otthon. Készítetik, hogy sokat egyék, mert csak úgy lesz majd a jószágtartáshoz szerencsésük.

A vacsorát a vőfély köszönti be hosszú versezetekkel. A vacsora étrendje régebben a következő volt: köménymagos zömlyeleves. A belefőtt húst leves után tejes tormással szolgálták fel. Majd a paprikás következett, utána köleskása. (Ettől szedte vacsora után a szakácsné állítólagos égési sebei miatt bekötözött kezekkel a *kásapénzt*. Egy nagy fakanállal sorra bökdöste a vendégeket, amíg nem vetettek neki valamit „sebei-nek“ orvoslására). A vacsora utolsó fogása süteményből állott, mint *kóttas rétesből, belősből, tutuperecből* (nagyalakú pereg) stb. Manapság a vacsora: leves, paprikás, sütemény. Mielőtt hozzáfognának, a násznagy imádkozásra áll fel. Mindenki követi. Az asztali áldást magukban mondják el. Az első fogás tehát húsleves pacaltésztával (= apró kockákra metélt tészta). Utána a paprikást, végül a süteményt adják be: mostanság cukrásztól készített tortát, vagy tortátát. Amennyiben lehetséges, minden család azt a süteményt kapja, amit a lakodalomra magával hozott.

A kiszolgálást a vőfély, a házbeliek és olyan legények végzik, akiknek *nincsen lányuk*, azaz a lakodalom idejére nem rendelték őket össze egy lánnyal sem, hanem úgy mulatnak egymagukban, ahogy kedvük tartja. A felszolgálók kezében mindig csak egy tálnak szabad lenni. Vízet csúfság lenne az asztalra tenni. Akik vacsorakor mégis inkább vízre lennének szomjasok, azokat a *szamaras* elégíti ki, azaz olyan legény, aki a vizesköcsöggel körbejár, közben jelengeti magát: *szamaras*, itt a *szamaras*! Vacsora után esznek: az örömszülék, a vőfély, a muzsikások, szakácsok, csapos és a felszolgálók, egyáltalában azok, akik az első terítésnél valamilyen okból nem ettek.

A násznagy asztalán rendesen egész éjszaka ott marad egy tál paprikás és kalács. Bárki bármikor melléülhet. Az éjszaka folyamán többször hordanak kalácsot a vendégek között. Régebben a lakodalom kétnapos volt. Ilyenkor reggeli gyanánt a lenyakazott jószág fejéből-lábából készült kocsonyát, vagy fagyos paprikást szolgálták fel, délből pedig megismételték a vacsora étrendjét.

Emlékezzünk meg néhány szóval a lakodalom muzsikájáról is. Ezelőtt 50—60 esztendővel a bőrduda járta, amely néha hegedűvel párosult. Ma már csak egy-két elaggott képviselője van a régi kiterjedt dudásrendnek. Napjainkban (úgy 40—50 év óta) parasztszenekar muzsikál, amelynek tagjai, lehetőleg jelentőségük sorrendjében: az első hegedűs (prímás) és klárinétos (pikulás), cimbalmos, nagybőgős és második hegedűs. (Szegényebbrendű lakodalmakban csak cimbalmos muzsikál.) E parasztemberek művészi készsége egészen meglepő. Naturalisták, a kótát általában nem ismerik. Bár a cigánymuzsika bizonyos nyomokban (főképpen az együttes játék technikájában és színhatásokban) hatott rájuk, mégis sikerült magukat a cigány szentimentalizmusától, önkényeskedéseitől és cikornyáitól a legteljesebb mértékben megóvniok. Minthogy a lakodalmas nép csak tánemuzsikát kíván tőlük, az újabb magyar népies műzenének jellegzetes „hallgató” válfaja zeneszerszámaikon nem tudott meghonosodni. Túlnyomó részben olyan nótákat húznak, amelyek Szeged népének autochton nótakincséhez tartoznak. Cigány műsorához tartozó dalokat legfőljebb csak vacsora alatt muzsikálnak és csak becsületből (t. i., hogy ők is tudnának így, cigánymódra, ha akarnának): csak a parasztszokk közül kiszakadt iparosok, kishivatalnokok és egyéb hasonló kispolgári vendégek „méltányolják”, akik a középosztály utánzásában a cigányért való lelkesedést is átvették. A leghatározottabban állíthatjuk, hogy a szegedi parasztcévis nem szereti a cigánymuzsikát, nem tud a ritmusára táncolni, nem tud mellette mulatni: a cigány nem ismeri az ő nótáit, ő meg a cigány dalait. Nagyrítván megesik, hogy kénytelenségből (különösen a soklakodalmú nagyfarsangon) cigányt fogadnak. Ilyenkor a vendégek idő előtt elszállingóznak haza, mert nem tudnak a muzsikájára táncolni. Van ilyenkor mit hallani az örömszüléknek! Sok lakodalmat halasztanak el csupán azért, hogy ne kelljen a cigányra ráfanyalodniok.

Parasztmuzsikusaink felsorolt hangszereik mellett rézinstrumentumokon⁸ is játszanak, különösen olyankor, amikor a tánc színhelyét el kell hagyniok. Tehát amikor a menyasszonyért induló nászmenetet elkísérik, amikor eléjük mennek (pl. tanyán) az esküvőről érkezőknek, továbbá amikor a lakodalom végén a tehetősebb vendég muzsikaszóval kísérteti magát haza. Előfordul azonban az is, hogy ott a lakodalomban kell rendelésre egy-egy nótát rezessel muzsikálniok. A borraivalót a cimbalomra szokták hajítani.

⁸ Ezek a hangszerek a következők: a helikon, bariton, trombita, szárnykürt (fluglihorni) és a klárinét (es).

Táncolják a *kétlépésöst, frisset, rösztetöst, lippögöst, hát-ravágóst, darudöbögöst*. Öreg emberektől néha még látni solótáncot is. A lakodalom fiatalok és idősebb nemzedékek együttes mulatsága lévén, az öregek ellenkezése miatt a modern, idegen táncok eddig nem tudtak lakodalomban meggyökeresedni. (De bálban már igen!) Tánc közben meg-megállanak annyi időre, hogy megigyanak egy-egy pohár bort, de ezt sohasem kezdeményezheti a táncosné, csak a táncos.

A lakodalomban sokat dalolnak, külön a fiatalok és külön az öregek. A táncolás közben való dalolás azonban nem mondható általánosnak. Nótaközükben a fiatalok: legények, lányok, ifjú házasságok külön asztalhoz (néha külön helyiségbe) szoktak telepedni, mindenki a maga párjával. Itt dalolnak kórusban, zenekíséret nélkül. Az ő nótakészletükbe sajnos már igen sok népies műdal belopakodott.⁹ A több szólamú éneklést természetesen nem ismerik. Az öregek nehezen fognak hozzá és csak magukban. Az asszony népnek nem illik a dalolásukban részt venni. Előadásukban a fiatalabbak egyetemesnek mondható tempo giusto-stílusával szemben, a magyar parasztnóta ősbibb, parlando-rubato-stílusából még sok jellegzetességet sikerült megőrizniök. Mindenesetre, ha a mostani 70—80 esztendőes emberek meghalnak, akkor e régi stílusnak Szegeden sem marad hírmondója.

*

Éjfél körül a menyasszony fejéről leveszik a fátyolt és a koszorút. Ilyenkor be szoktak hívni egy leányt és a fátyolt a fejére nyomják, hogy könnyebben és hamarabb mehessen férjhez. Majd bekötik a menyasszony fejét és elrejtik a vőlegény elől. Több leányt és menyecskét erőltetnek a párja gyanánt, amíg végre sikerül megtalálnia az övét, az igazit. Egyébként a menyasszonyi koszorúból egy szemet, a fátyolból egy darabot, a virágból egy ízt elégetnek, hogy semmiféle rontás ne fogjon az új páron.¹⁰ Olykor az ifjú pár megőrzi menyegzős ruháját, de ezentúl csak egyszer viseli. Most is úgy öltöztetik bele, útjukon most is elkísérik, amikor az örökös hazába, a temetőbe viszik őket.

A vőfély beköszönti az újasszonyt, majd kezdetét veszi a *sortánc*. Ez abból áll, hogy a vőfély felszólítására a nemzetség férfitagjai sorba megtáncoltatják az új asszonyt. A sortánc

⁹ Érdekes, hogy Dankó Pista nótái, egy-két kivételt nem számítva, nem tudtak a szegedi nép körében elterjedni. Szerény felfogásunk szerint ezt a körülményt — egyéb okok mellett — Dankó szövegíróinak rovására kell írunk, akiknek affektáltan népies, vagy erőltetett finomságú, de mindenképpen szentimentális textusaival népünk nem tudott megbarátkozni.

¹⁰ Régebben az egészet tűzre vetették.

után következik a *mönyasszony tánca*. A násznagy két egymásra helyezett cseréptányért tart a kezében, ezeket hangoztatva: *eladó az újasszony, eladó az újasszony!* Aki meg akarja venni, azaz táncolni szeretne vele, pénzt vet az alsó tányérba. A násznagy ilyenkor ugyanis felemeli a borítékúl szolgáló felső tányért. Újabban az asszonynép viszont az újembert szokta megvenni. Amikor az újasszonynak már nem igen akad vevője, akkor az újember nagyobb pénzösszeget hajítván a tányérba, kiragadja a lakodalmas nép közül. Ha azonban valaki nagyobb összeggel hajazza meg az újember pénzét, akkor az újasszony köteles a táncot tovább járni a vevőjével. Más a sordánc és a menyasszony tánca közben természetesen nem táncolhat, azért a fiatalság ez idő alatt régebben a *fordú' balhajátékkal*¹¹ szórakozott. A táncot járó újasszonyt néha gyertyalánggal övezik körül az asszonyok, sőt így kísérik a menyegzős ágyához is.¹² A tánc végén a násznagy az egyik tányért összetöri. A pénz az újpáré.

Hajnaltájban jönnek a lányos háztól, lehetőleg meglepetésszerűen a *kálátósok*. A *kálátó* népe különösen menyecskékből és fiatal férfiakból áll. Számuk: 7, 9, vagy 13, a férfiaknak egygyel kevesebben kell lenniök, mint az asszonyoknak. Megnézik az újasszonyt, megvendégelik őket, majd táncra perdülnek. Ugyancsak megtáncoltatják őket. Az ő nótájuk a lakodalom leghosszabb nótája, *farka* is van, nem is egy.¹³ Azután eltávoznak.

Reggel felé az újasszony megmosdatja és megfésüli a lakodalom férfitvendégeit. A mosdatás hatósági orvosi beavatkozásra megszűnt, de a *fésülés* még tartja magát. Volt ilyenkor nagy nevetség. Az újasszony fáradságáért pénzt adtak, ki mennyit akart. Reggel az újpár el szokott menni a templomba, az első misére. Az újasszonynak ezután hét napig nem szabad kimennie a házból.

A lakodalom után egy-két napra a *mönyasszony poharát* ülik meg. Ilyenkor a legközelebbi hozzátartozók gyűlnek össze lakomával kapcsolatos eszöndes, meghitt vendégségre. Az újasszony tele pohárral sorba kínálja a megjelenteket. Ezek aztán felköszöntik, hogy kezdődő új élete szerencsés legyen, urával együtt sok örömmek, kevés bajnak legyen részese.

¹¹ Menetét leírja Kovács: id. m. 292. és 402. l.

¹² Az ágyba pajkosságból különféle oda nem való dolgokat raknak (fát, fazekat, ébresztő órát stb.).

¹³ A *nóta farka* az a ráadás, amelyet a muzsikusok leginkább megrendelésre közvetlenül a nóta vége után húznak. Néha olyan hosszú, mint maga a nóta.